

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**S. Augustinus, Episcopus in Africa Hipponensis, Veritatis
Evangelico-Catholicæ In Potioribus Fidei Controversiis
Testis Et Confessor, Contra Bellarminum Et Alios
Scriptores Papæos, antiquos pariter & ...**

Reiser, Anton

Francofvrti, 1678

Lib. II. cap. 15. & 16. de Editionibus Bibliorum vulgatis

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72506](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72506)

demonstrabitur, ad rem ipsam nihil ultro desiderari poterit. Est ea *Gulielmi Esthii* Professoris antehac *Duaceni*, Commentatoris notissimi & apud suos æstimatissimi, qui postquam ostendit, quo sensu Christus dici possit prædestinatus Dei Filius, & plerique Commentatores Latini hæc Pauli Verba interpretati fuerint, Augustinum quoque eis adiungens, ita porro scripsit: *Sumitur interdum vox Græca pro eo, quod est declaratum seu confirmatum. Ita accepit hoc loco Syrus Interpres, dum vertit agnitum. Eadem significatione acceperunt Chrysostomus & ceteri post eum Græci Tractatores, qui quidem Verba Apostoli ad hunc modum exponunt: Idem ille, qui factus est ex semine David secundum carnem, quem proinde constat verum hominem fuisse, etiam declaratus est & certissimis argumentis comprobatus esse Dei Filius. Hæc, ubi eam argumentis ab Apostolo recensitis illustravit, inquit Esthii, hæc Græcorum expositio satis expedita & facilis est, & probè quadrat Instituto Pauli.* Deinde *veram ac Germanam esse id arguit, quod & alibi Paulus eadem hæc argumenta proferat, quibus declarata sit & confirmata Fidei veritas.* Porro, *Latinorum interpretatio, præter eam difficultatem, quam parit hic Sermo, Christum esse Filium Dei prædestinatum (quod certè in scripturis alibi non legitur,) etiam in explicandâ Syntaxi & sensu verborum sequentium, In Virtute, secundum Spiritum sanctificationis, ex resurrectione mortuorum, multum laborat, nec tamen Lectoris animo satisfacit.* Adidit plura ad hujus sentus uberiorem ex ipso Textu & locis parallelis enucleationem, quæ ibi quam hic commodius leguntur. Patet ex his sufficienter, *Esthium* contra *Bellarminum*, quin & Augustinum cæterosque Patres Latinos, *Vulgatæ* Versioni inhaerentes, esse nostrum, & non solum ad Patres Græcos, Idiomatici Apostolici magis gnaros, adeoque magis æstimandos provocare, sed etiam ad Testes domesticos, *Laurentium Vallam, Fabram St apulensem, Cajetanum*, ut & *Erasmus*, omnes Græciam pro eruditionis Matre agnoscentes, quibus ex prioris seculi scriptoribus & Apostolicis Commentatoribus adjungo *Guiliandum*, laudatissimum *Sixto Senensi & Posservino* Collatorem, ex novissimis verò & omnium Recentissimis *Fromondum*, non ita dudum in *Cathedrà Lovaniensi* Antecessorem, pluribus aliis consentientibus jam non attentis, cum horum testimonio satis tuti esse possint Evangelici contra quorumvis aliorum ad Latinam editionem, & eidem patrocinantium Patrum Latinorum, nominatim Augustini; autoritatem provocantium insolentiam & temeritatem. Neque multum dissimili Apologia nos munire possumus contra objectam Augustini autoritatem, quoad testimonium ex undecimo capite ejusdem ad Romanos Epistolæ desumptum, in quo de oppositione operum & Gratiæ agitur, altera parte argumentationis Apostolicæ per Interpretem Latinum ommissa, cujus vel caula *Chemnitius* eundem ex debito accusavit, conquestusque est graviter non immerito, quod eam pro authentica Versione venditare & commendare ausi fuerint Patres Tridentini, in quâ præter alia plura tam insignis pars Oraculi tam classici desideretur. Responder *Bellarminus, esse quidem in Græcis Codicibus illam sententiam, id est, legi in fontibus, undè purior, quam è rivulis aqua hauritur; & à Theophylactò explicari, cui Oecumenium & Theodoretum, qui Textus fontanum melius, quam Latini Commentatores erant, peritos addere potuisset & omninò debuisset; à nullis tamen aliis agnosci, nominatim non ab Origene, non à Chrysostomo, non ab Ambrosio, nec ab ullis aliis hujus loci Explanatoribus, quin nec ipso etiam Augustino, frequentissimè quamvis hunc locum tractante.* Ut de cæteris non dicam, utpote ad hoc Examen non pertinentibus, Augustinus idèd hanc Oraculi Apostolici partem non explicasse censendus est, quia suo jam tempore Versio Latina, qua usus est, eam non habuit; qui si Græcos tanquam bonæ fidei possessores in hoc & aliis consulisset, ad ipsos nimirum fontes respiciens, nullum est dubium, quin argumentationis Paulinæ cohærentiam ultro agniturus fuisset. De *Origenis & Ambrosii* in Paulum Commentariis hodie extantibus non ignotum est, quid Criticorum eruditiores utriusque partis censeant. Et quia *Chrysostomi* operum editio, qua in præsens fruor, nihil ejus Commentariorum in Epistolam ad Romanos exhibet, nihil de eo nunc quidem pronuntio.

CAPUT DECIMUM QUINTUM ET SEXTUM.

De

Editionibus Bibliorum Vulgatæ.

NON pauca ex Augustino loca ad hujus Controversiæ tractationem collegit *Bellarminus* pro more, quæ tamen si rite inspiciantur, parù valde aut plane nihil conferre

fit perspicuum; quod ne sine causâ dictum videatur, lubet ea breviter ordine, qui Bellarmino placuit, repetere, ut responsio ad ea eò facilior pateat. Nihil autem ad rem facit, quod, ut probet, *Apostolum Iohannem Græcè scripsisse primam Epistolam, & quidem Parthis, cum tamen Lingua Græca Parthis non esset materna*, testimonio Augustini illum munire studuit Bellarminus, in animo habere debens, quod eodem hoc capite in argumenti quarti explicatione paulò post expressè scripsit, *hanc esse rationem à priori, cur omnia fere Apostoli Græcè scripserint, nimirum quia tunc lingua Græca omnium fuerit communissima*, Cicerone id in primis confirmante. Nec quidquam valet, quod ex eodem Au-

epist. 118.
ad Hieron.

Lib. II. de
Doctr.
Christ.
cap. 11.

Lib. IV.
de Bapt.
c. Donat.
cap. 24.

In Adpar.
S. Tom. I.
pag. 846.
Bibl. S.
lib. 6. An.
not. 152.

Lib. II. de
Doctr.
Christ.
cap. 5.

gustino monet, *contra id, quod universa facit Ecclesia, disputare, insolentissima esse insanie*. Nondum quippè est demonstratum, quod Bellarminus tam audacter, imò impudenter adserit, *Universam Ecclesiam semper his tantum linguis, nimirum Ebraâ, Græcâ & Latinâ usam esse in communi & publico usu Scripturarum, cum tamen jam dudum deserint esse vulgares*. Et quam subjungit ex Augustino hujus adseri demonstrationem, nulla est, si quam mitissimè cum Adversario agatur, hæc ex Augusto Doctore Verba, ac si ita scripsisset, citante: *Ad Intelligentiam Scripturarum esse necessariam cognitionem tantum trium linguarum, Ebraicæ, Græcæ & Latinæ*. Ex præcedente enim testimonii hujus Augustinianæ citati ad secundum libri hujus secundi caput factâ patet, Bellarminum non sine falsi crimine particulam *tantum* verbis Augustini atque impertinenter intrusisse, ad eòque mentem Augusti Doctore nequiter, si quod res est, dici debet, pervertisse. Agit nimirum Hipponenfis Præsul ibidem non cum simplicioribus ex Auditorum numero, sed, quod non solum ex initio, sed & ex contextu totius Scripti constat, cum iis, quos tanquam futuros S. Scripturarum Tractatores suscepit instruendos, quos eo in loco duabus alis ad Scripturarum Divinarum cognitionem opus habere, Ebraâ scilicet & Græcâ monuit, *ut ad Exemplaria recurratur præcedentia, si quam dubitationem attulerit infinita Interpretum Latinorum varietas*. De cætero duabus vel tribus hisce linguis non ita omnem Eruditionis Biblicæ thesaurum circumsepsit Augustinus, vel intra earum limites conclusit S. literarum studiosos, sive ex Tractatorum, sive ex auditorum ordine, ut non aliarum quoque Linguarum & Versionum ultrò concesserit usum. Indè in Prologo hujus Scripti expressè habet, *Concedi necessum esse, unumquemque & ab ineunte pueritia, consuetudine audiendi, suam didicisse linguam, & aliam aliquam, Græcam vel Ebraicam, vel quamlibet cæterarum, aut similiter audiendo, aut per hominem Præceptorem accepisse*, quibus verbis clarè satis mentem hac de re suam expressit Augustinus. Quæ porrò ex eodem Doctore Augusto adferuntur, scribente: *Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissimè creditur*, idem expectare debent responsum, quod proximè datum est. Repeto enim, nondum esse demonstratum, quod Bellarminus adserit, *Universam Ecclesiam semper his tantum linguis, de quibus non semel hætenus, usam esse in communi & publico Scripturarum usu; quin potius contrarium non ita difficulter demonstrari potest*. Hinc ipse Bellarminus omninò inficias ire non est ausus, quod Chemnitius objecit, *Hieronymum vertisse Scripturas in Linguam Sclavonicam, hoc solum excipiens, non id idè fecisse Hieronymum, ut publicè legeretur Scriptura Sclavonicè, sed ad consolationem eorum hominum, qui eâ sine periculo uti poterant*, quod posterius etsi suo modo videatur sufficere, prius tamen non tollit, ut non hæc Versio S. Literarum Sclavonica in Ecclesiis Sclavonicis publicè fuerit simplicioribus prælecta, id quod etiam credere par est de ea Versione Bibliorum in linguam Armenicam, quam Armenos ea hodiè utentes *Chrysofomi* industria & sollicitudine editam credere *Possévinus* monet, addens, meminisse hujus Translationis *Georgium* Patriarcham Alexandrinum in vita *Chrysofomi* &c. Idè & *Sixtus Senensis* agnoscit, præter citatas *Hieronymi* & *Chrysofomi* Versiones, testibus plerisque Ecclesiasticis Scriptoris laudatas, *Vulphilam* quoque Gothorum Episcopum S. Biblia in linguam Gothicam transluisse, nullum certè alium in finem, quam ut publicè & privatim à doctis pariter & indoctis, à Sacerdotibus & Laicis legerentur & tractarentur. Et huc pertinet in signe Augustini testimonium, quod totam hanc rem absolvere videtur, ita scribentis: *Factum est, ut Scriptura Divina, ab una lingua profecta, quæ opportunè potuit per orbem terrarum disseminari, per varias Interpretum linguas longè lateque diffusa, innotesceret gentibus ad Salutem, quam legentes nihil aliud adpetunt, quam cogitationes voluntatemque illorum à quibus conscripta est, & per istas voluntatem DEI, secundum quam tales homines esse locutos credimus, invenire*. Consentit Hieronymus, qui in præfatione ad Damasum in quatuor Evangelia, quam inter alias plures Editioni Vulgatæ præfixam legere licet, fatetur, *multarum*

Gen-

Gentium linguis Scripturam ante se translata esse. Quin & notanter Theodoretus: *Græc. Ad. fecl. Curat. Serm. V. p. m. 555.* Ebraica lingua, non in Græcorum modo linguam versa est, sed etiam Romanorum & Ægyptiorum, Persarumque & Indorum & Armeniorum, & Scytharum ac Sarmatarum, atque, ut semel dicam, in linguas omnes, quibus ad hanc diem Nationes utuntur. Quæ testimonia tam luculenta, quibus alia insuper, ubi opus erit, addi possunt, si Bellarminus ante oculos habuisset, & rem seriò agere voluisset, prolixiori opera pro Latinæ in primis linguæ in Sacris usu demonstrando superfedere potuisset, neque etiam tot iteratis vicibus Augustini auctoritatem sollicitare, qui in eo etiam nihil planè subsidii Bellarmino confert, in citato proximè libro de Doctrina Christiana, & in alio quodam Scripto de Perseverantiâ Bono testatus, *Psalmos tempore suo in Ecclesia Latine cantari consuevisse*, & in Missa post illud, *Habemus ad Dominum*, mox subdià Sacerdote, *Gratias agamus Domino Deo nostro*, & responderi, *dignum & iustum est*; undè colligi manifestè putat Bellarminus, *in Africâ Missam Latine dici consuevisse, nec non Lectionem vel Epistolam & Evangelium, quæ ex præcipuis Missæ partibus sint*. Et quia responderi posse prævidit, Latinam linguam illo tempore in Africa omnibus fuisse vulgarem, illud indè negari posse existimavit, quia ipse Augustinus in Expositione inchoata Epistolæ ad Romanos testetur, *quosdam Latine & Punicè, quosdam Punicè tantum scivisse, & tales fuisse omnes penè rusticos*, ex eodem loco & Sermone trigésimo-quinto addens duo vocabula Punica, quorum Augustinus ibidem meminit. Verum, ut non rigorosè urgeam, *omnes penè rusticos in Africâ Punicè tantum scivisse*, Augustinum expressè non habere; illud tantum quæro, quoniam Sermonem Augustinus, Hipponensis Ecclesiæ Præsul, ad populum habita fecerit? Punicè an Latino? Illud vix quisquam adfirmabit, nisi omnium eruditorum in se contradictionem vel risum potius concitare velit. Ergo fatendum erit hoc, nimirum Sermones Augustini ad populum ea habitos fuisse lingua, qua hodiernum leguntur; ergò auditores hujus linguæ oportet peritos fuisse, nisi Augustinus dicatur antè hunc fuisse concionatus. Ergò, qua lingua Sermones ad populum habiti fuerunt, cur non eadem in cætero cultu Ecclesiarum publico fuerit adhibita. Si non omnes rustici in Pagis Punicè simul & Latine loqui didicerunt, sed posito, omnes ferè tantum Punicè quis dubitabit, habuisse eos Pastores Chorepiscopos hujus Punicæ Idiomatis gnaros, & quia Theodoretus testis est, *Scripturam in linguas omnes, quibus utuntur Nationes, translata esse*, fortè etiam Biblia, vel ad minimum Novi Testamenti libros, aut ex eis certos quosdam Textus Evangelicos & Epistolicos, in Idiomatico suo materno habuerunt, ut ex indè, Augustino teste, Voluntatem DEI invenire, & quantum satis est, haurire possent. Quod Punicæ attinet vocabula, quorum ex Augustino meminit Bellarminus, & qualia multò plura ex Augustino alii observarunt & explicarunt, quia nihil ad rem faciunt, facile & sine omni damno prætermittuntur.

Ad solutionem objectionum contra Latini Idiomatis in S. Bibliorum propositionem usum ut veniamus, quousquè nimirum Augustini iterum auctoritas nos ducet, cum ad locum Pauli notissimum è decimo & quarto capite prioris ad Corinthios Epistolæ desumptum respondere Bellarminus debuit, ubi in specie *Laicorum* fecit Apostolus mentionem, in publico Ecclesiæ cultu quam maximè observandorum, ne quid fiat aut dicatur, quod eorum fugere & latere possit intellectum, & ne præmissa Bibliorum Lectione & Interpretatione, quæ sub prophetandi officio intelligitur, Amen dicere cogantur ad preces sibi ex Idiomatis peregrinitate non intellectas; aliam Bellarminus comminiscitur oraculi hujus Apostolici expositionem, auctoritate Cypriani, & hanc sequentis Augustini nixam, adfirmans, *in magnâ hujus capituli parte non agi de lectione Scripturarum, nec officiis Divinis, sed de Exhortatione Spirituali sive Collatione, & de Cantibus Spiritualibus, quæ Christiani componebant ad laudandum Deum & gratias ei agendas, & simul ad suam & aliorum consolationem & adificationem*. Atqui divellit Bellarminus quæ conjungi debebant, & opponit sibi invicem, quæ subordinata sunt. *Cyprianus Lib. II. de Bapt. c. Donat. cap. 8.* certè, & qui Eum sequitur Augustinus, dum loco per Bellarminum citato unius Verficuli ex citato capite prioris Epistolæ ad Corinthios sensum exponunt, nullo plane modo tollunt ea, quæ Apostolus in sequentibus prolixè tractavit. Et ne in turbido piscari velle videar, ad Apostoli verba, *Propheta duo vel tres loquantur, & ceteri examinent; Si alii sedenti revelatum fuerit, ille prior taceat*, Cypriani hanc Explicationem adfert Augustinus: *Hæc in parte docuit & ostendit Paulus, multa singulis in melius revelari, & debere unumquemque, non pro eo, quod semel imbiberat & tenebat, pertinaciter congregari, sed si quid melius & utilius extiterit, libenter amplecti*. Addit Augustinus, de Baptismo vel potius

Anabaptismo Cypriani & quorundam aliorum, Cypriani Sententiam illo tempore adprobantium, agens: *His usque verbis non solum eos (ceteros nimirum Episcopos in Synodo Chartaginensi congregatos Cyprianus) admonuit sibi consentire, qui melius aliquid non videbant; sed etiam eos hortatus est, si qui possent adferre aliquid, quo prior consuetudo servanda potius firmaretur, ut si tale esset, quod refelli non posset, etiam ipse ostenderet, quam veraciter dixerit, debere unumquemque, non pro eo, quod semel imbiberat & tenebat, pertinaciter congedi, sed si quid melius & utilius extiterit, libenter amplecti.* Coactus hæc exscripti, quia constituto præsentis non inserviunt, ideò tantum, ut videatur, quam impertinenter à Bellarmino in hujus objectionis solutione &, Apostolici Sensus explanatione ad Cypriani & Augustini auctoritatem fuerit provocatum, id quod ulterius ostendere minus est necessarium. Hoc solum nunc notetur, an existimandum sit, quia Apostolus de Prophetarum, id est, Sacræ Scripturæ in publicis Ecclesiæ Conventibus Interpretum officio agit, quo nimirum modo inter se invicem gerere se debeant, ne ulla inde oriantur Scandala aut Schismata, id quod in unâ parte hujus citati capitis tractatur; ideò Eum non simul de Lectione Scripturarum publicâ, cæterisque ad Cultum Dei pertinentibus officiis in Linguâ Laicis simplicioribus notâ peragendis monuisse, cum interpretatio Scripturarum publica, & sententiarum super iis legitimoque earum intellectu collatio ipsam Textûs Bibliici lectionem & prælectionem publicam præquirat & communiter præsupponat, ut de quo dicatur & sermo fiat, Laici simpliciores eo facilius percipiant. Estque simul insigne deficientis apud Bellarminum Judicii specimen, quod negare ausus fuit; agi in citato sæpius Oraculo Pauli de officiis Divinis, & tamen concessit, agi de Canticis Spiritualibus, quasi ea ad officia non pertinerent, aut quasi hic à parte ad partem & à specie ad speciem non liceret argumentari, nimirum; Si cantica in publico Ecclesiæ cœtu ita par est fieri, ut nemo non intelligat, indeque ædificationem habere possit & inprimis consolationem; non minus in cæteris Ecclesiæ functionibus, & ante omnes alias in ipsâ scripturarum prælectione & interpretatione publicâ, id quam maximè curandum esse, ut omnia ad simpliciorum usum & quotidianum in Christianismo incrementum cedant. Ob quam causam

distinct.
38. c. Se-
culo.

Serm. 55.
de Temp.

Augustinus alibi graviter hortatus est, *ut populus ad id, quod planè intelligit, dicat Amen,* verbis Juri Canonico insertis; non verò hoc solum, sed illud insuper etiam, ut Sacra in publicis Ecclesiæ Conventibus officia sequantur & simul comitentur privatæ Pietatis documenta: *Non sufficiat, quod in Ecclesiâ Divinas Lectiones auditis, sed etiam in Domibus vestris aut ipsi legite, aut alios legentes requirite & libenter audite.* Quæ Augustini admonitio si locum habere debuit, omninò necessum fuit, ut auditores ejus domi suæ habuerint Versionem Bibliorum Vernaculam, & quod ex antecedentibus constare potest, si non omnes Latini Idiomatis fuerunt gnari, in specie Punicam, aliâ à lectione Scripturarum facilè se contra Augustini monitum excusare potuissent, tam facilè nimirum quam omnes Pontificiorum Laici, si eos ad Scripturæ Lectionem Episcopi hortarentur, nullâ tamen Versione ejus Vernacula in manus tradita.

oper.
pag. 86.
Edit. Pa-
ris.

Ut autem per brevem Digressiunculam ad Oraculi Apostolici illustrationem adhuc semel redeam, notatu omninò digna sunt, quæ priori Seculo ad præsens Institutum quam accommodatissimè ex usu Veteris Ecclesiæ, adeoque & ejus, quæ tempore Augustini in Africa floruit, in defensione libelli de officio Viri Pii multa cum observatione scripsit Cassander, Author si quis alius hic ante plures audiendus: *Optandum videtur, ut juxta Apostolicum Mandatum & priscum Ecclesiæ morem in publicis Ecclesiæ precibus, Canticis & Lectionibus, quæ populi causâ suscipiuntur, populi quoque ratio aliqua habeatur, neque in totum & perpetuò ab omni communitone precum & lectionum Divinarum vulgus fidelium arceatur. Manifesta sunt verba Pauli, non intelligi posse, quod dicitur, nisi per linguam significantem Sermonem exprimas, & eum, qui ob imperitiam, quod dicitur, non intelligit, fieri non posse, ut ad alterius gratiarum actionem respondeat Amen. Et Oraculum illud, cujus monitu Pontifex Romanus cum Cardinalium Senatu genti Sclavorum concessisse dicitur, ut Patria Lingua in Sacris operandis uterentur, ad omnes Christiani Nominis gentes pertinere videtur: omnis spiritus laudet Dominum, & omnis lingua confiteatur Ei. Cajetanus etiam, Vir haud dubiè doctissimus & acutissimus alicubi scripsit. Melius esse ad ædificationem Ecclesiæ, orationes publicas, quæ audiente populo dicuntur, linguâ vulgari in Ecclesiâ dici, quam Latina. Idque, cum à quibusdam reprehenderetur, respondet se fundasse super doctrina Pauli. Atque haud ita difficile esset, per eos, qui Ecclesiæ gubernationem tenent, in his & similibus ad normam prisca & purioris Ecclesiæ correctionem & instaurationem*

nem

nem feri, nisi quorundam animos inanis metus occuparet, & vana Superstitio implicaret; quod tamen nisi fiat, spem nullam video, firmam in Ecclesiâ consensionem & Concordiam futuram, aut seminaria Schismatum & dissidiorum defutura. Neque illud quoque possum videre, quo modo non ipsi quoque, quibus Ecclesiæ cura est demandata, perturbata & dilacerata Ecclesiæ Rationem sint reddaturi, quam pro officio suo curare, & causas, unde hereses & schismata nascuntur, præscindere neglexerunt. Hæc ille graviter, qui & insuper in proximè sequentibus de Augustini monito circa consuetudinum Ecclesiasticarum observationem, ad quod Bellarminus supra provocavit, prolixè agens, hoc inter alia factus est ingenue, non nullas consuetudines etiam universales usque eò degenerare posse, ut etiam paulatim aboleri possint, modò id sine Ecclesiæ graui lesione fiat. Quin & idem Cassander alibi, nimirum in Liturgicis, agens de lingua, qua lectiones & preces in Divinis officiis & celebratione Mysteriorum concipiuntur, præter alia Scriptorum Ecclesiæ antiquorum testimonia ad eum quoque Augustini locum provocavit, qui paulò ante ex Jure Canonico fuit adductus. Et quia post Augustini, præprimis etiam Cajetani auctoritate se munivit, consilium ejus ex Apostolico fonte haustum insigniter commendans, non possum non simul monere, insigniter illud aliis displicuisse Scriptoribus Papæis, nominatim perpetuo ejusdem castigatori Catharino, qui consilium hoc à spiritu Veritatis non provenisse ausus est scribere; cui inter nuperos & recentiores accedere voluit opinio num in Controversiis Moralibus Benignarum staterista *Andreas Mendo*, qui dum Cajetanus, ut Verba sonant, *Melius esse statuit ex doctrinâ Pauli ad ædificationem Ecclesiæ, orationes publicas, quæ audiente populo dicuntur, dici lingua Clericis & populo communi, quam Latinâ; audacter & impudenter contrarium scripsit: Non est id melius, cum oppositum fiat ab Ecclesiâ universali, (Romano-Papæâ) quæ pluribus movetur efficacibus rationibus, ne lingua Vernaculâ. Litaniæ, preces & orationes publicas ad Deum fundat, sicut etiam prohibiti sunt Sacram (ita Latinissimus Ignatii Socius) in lingua vernacula circumferri.* Et tamen non obstantibus hæc laudatus supra Commentator *Estius*, post explicata prolixè Apostoli Verba, quæ hic attenduntur, agnovit, per se bonum esse, ut officia Divina celebrentur eâ, quam plebs intelligit, lingua, id enim per se ad plebis ædificationem conferre, & id bene hunc probare locum, inde & formaliter atque abstractè considerat am Cajetani hypothèsiam esse veram; quamvis hypothèsi Romanæ coactus inlervire, hæc adpendicem subjunxerit, non tamen illud bonum esse consideratis omnibus circumstantiis, quarum tres quidem enumeravit, non tamen illius momenti & ponderis, ut bonitas ab Apostolo commendata, & ab Augustino agnita, aliquid inde pati debeat detrimentum, id quod examen earum plus satis ostendit. Sed è diverticulo in viam est redeundum, & quidem ad Augustinum; ex cujus prætorio Bellarminus pergit refellere objectiones, quæ contra Idiomatis in cultu Dei peregrinitatem ex Evangelicorum mente proponuntur, è quarum numero secunda est, quæ ex capite vigesimo & nono *Esaiæ* desumitur, ubi Deus contra populum Israel graviter est conquestus, quod *labii tantum ab eo honoretur*, gravamine hoc per Christum contra Judæos eorumque Doctores & doctores sui temporis repetito, capite apud Matthæum quinto & decimo. Quo dictum hoc modo inserviat rei, obscurem attento Lectori esse non potest. Nempe, ad quem modum Deo non placet cultus Labiotum, ubi cor & animus non jungitur, resque non serîo & ex debitâ agitur devotione; ita etiam cultus ille Deo non potest esse gratus qui eo fit Idiomate, quod colenti est ignotum & sine Intellectu. Et quia præter alia in numerum officiorum Divinorum præprimis etiam refertur Lectio Bibliorum tant privata quam publica, idè quid de ejus prohibitione in lingua vulgari ex hoc eodem fundamento statuendum sit, in manifesto est. Atqui Bellarminus in eo est totus, ut contrarium planè ex Augustino demonstraret, ad tria ex eo provocatis testimonia, quæ breviter videbimus. In primo quidem ait docere Augustinum, *Judæos non frustra olim coluisse Deum figuris & ceremoniis variis, quarum verificationem multi eorum minus intellexerint, quam verba Latina hodiè Rustici.* Unde illud præsupponi existimat, *populum non solum ex oratione alterius posse fructum percipere, utut eam non intelligat, sed ex eâ etiam, quam ipsemet pro seipso ad Deum fundit, etsi & eam non intelligat.* In secundo ait docere Augustinum, *etiam preces, in quibus aliquid heretici admixtum est, non carere fructu, quando simpliciter dicuntur ab eo, qui nescit, quid dicat, & putat se bene dicere; ple-rumque enim precis vitium superare precantis affectum, & Deum non tam respicere, quid dicamus, quam quid dicere cupiamus.* Unde ita Bellarminus argumentatur: *si preces non intellectæ & male non sunt infructuosæ, quando dicuntur bonâ fide; quanto magis preces optinæ*

c. 36. p. 87.

vid. Sixt.
S. Bibl. S.
lib. 6. An-
not. 263.Differ. i.
Quæst. 23.
num. 329.Lib. III.
de Doctr.
Christ.
cap. 9.Lib. 6. de
Bapt. 1.
Donat.
cap. 25.

Lib. 22.
contra
Faust.
cap. 55.

Ebr. 11.

optima ab Ecclesiâ instituta proderunt, etiamsi non intelligantur. In tertio ait docere Augustinum, non agi in citato testimonio Prophetico-Evangelico de oratione aut lectione, sed de iis, qui ore profitentur Pietatem, dicuntque se Deum diligere, & tamen factis contrarium agunt. Addit Bellarminus, si tamen quis velit ea Verba ad orationem referre, is dicere debet, reprehendi eos, qui quamlibet notâ sibi lingua orantes non attendunt quid dicant, sed animo ad alia vagantur negotia. Ne justo prolixius sit responsum, lubet primum Augustini testimonium, ad quod Bellarminus remisit, verbotenus huc exscribere, utpote quod satis indicabit, rectene ad illud provocatum fuerit, an secus. Ita autem ibi Doctor augustus de differentia signorum V. & N. T. scribit: *Sub signo servit, qui operatur aut veneratur aliquam rem significantem, nesciens quid significet; qui verò aut operatur aut veneratur utile signum divinitus institutum (cujus vim significationemque intelligit, NB.) non hoc veneratur, quod videtur & transit, sed illud potius, quo talia cuncta sunt referenda. Talis autem homo spiritalis & liber est etiam tempore servitutis, quo (carnalibus animis) nondum oportet illa revelari signa, quorum jugo edomandi sunt. Tales autem spirituales erant Patriarcha ac Propheta, omnesque in populo Israel, per quos nobis Spiritus S. ipsa Scripturarum & auxilia & solatia ministravit.* Nimirum non observavit, hæc volante oculo legens Bellarminus, discrimen inter carnales animos & spirituales seu liberos ab Augustino tam notanter ostensum, & quod de illis dixit vel scripsit augustus Doctor, de his intellexit, id est, de Patriarchis & Prophetis, cunctisque in populo Israel vere fidelibus, quibus si signorum divinitus institutorum ac Mysteriorum sub eis latentium ratio fuit incognita, frustraneus erit Index ille heroum Fide illustrium, quos Fide non cæcâ, sed occultata, non mortua, sed viva, non implicita, sed explicita operatos Deum coluisse, Apostolus serie Exemplorum adducta graviter docuit & demonstravit, ut nullo plane modo referendi sint inter eos, de quibus iniquis & maximo cum eorum contemtu censuit Bellarminus, quod multi eorum verificationes signorum & Ceremoniarum autoritate Divina institutarum minus intellexerint, quam Rusticos hodiè Sermonem Latinum. Quid enim, num Abel Sacrificium Deo obtulit, nescius quid ageret aut cur Deo oblationem faceret, qui Fide obtulisse legitur? An censendus est Enofus ceremoniis Divinitus sine dubio præscriptis cultum Dei publicum sine debita ejus & cognita satis ratione restaurasse? An item existimandum est, Deo gratum fuisse Sacrificium, superato per ejus gratiam Diluvio oblatum à Noaho, altero humani generis Patre, nisi per Fidem ad futura per Messiam Bona respexisset? Et quid de tam laudato Heroe Abrahamo putandum est dici debere, dum Filium ex Sarâ unigenitum mactari jussum recepit, ariete in locum ejus substituto, quod tamen tanquam illustre Fidei documentum ab ipso Tentatore Deo tam insigniter commendatur? Quid de Mose, primo Festi Paschalis celebratore, qui cum populo Agnum Fide vera comite scribitur comedisse? Quid de Davide, Viro de Messianis Beneficiis per tam egregias Promissiones certissimo, neque solum in externis hærente Signis & Ceremoniis, utur maximi à se æstimatis? Ut de Prophetis, nominatim Esaiâ, verè Evangelico, Ezechiele, Zacharia, aliis, jam non dicam, utpote quos ignorasse id, quod aliis Dei mandato ad firmendam simplicium fidem de futuris per Messiam Beneficiis præsignificarunt, dici & cogitari omninò non debet; sicut neque illud ullâ ratione videri potest probabile, Ministros in populo Dei Sacrorum, id est, sacerdotes ordinarios, vel seipsos, vel auditores etiam suos & ceremoniarum Sacrificialium spectatores, nudis tantum Signis satiaste & pavisse, nuclei latentis incurios & immemores, qui sua tamen labia ex officii debito non ignorarunt custodire Doctrinam Fidei salvificam, omnesque ex ore eorum haurire Legis Dominicæ sensum debere. Ipsos certè ex auditorum numero èque vulgo simpliciores quod attinet, quod Christus ipse de fidelibus antehac Prophetis & regibus, eorumque insigni desiderio tempus Messianum videndi est testatus, idem communi nomine fidelium Christianorum os eorum Petrus dixit, quod nullâ alia ratione credant per Gratiâ Iesu Christi Sasvari, quam qua olim fideles in populo Judæorum salvi sunt facti, non certè nudis ceremoniarum & signorum putaminibus, sed intercedente Vera in promissum Messiam fide, quam in præscriptis Divinitus signis non tantum præsignificari, se ejus insuper Beneficia in antecessum sibi etiam offerri & conferri nullo planè modo dubitarunt. Id quod ad mentem Augustini Veritatisque Evangelicæ Sinceritatem explicandam, contra Bellarminianam perversiorem, non debuit aut potuit prætermitti, cum exindè etiam pateat nullitas subjunctæ illationis, qua sequi ex antecedentibus inferitur, *populum*

non solum ex oratione alterius posse fructum percipere, ut ut eam non intelligat, sed ex ea etiam, quam ipsemet pro seipso ad Deum fundit, et si eam non intelligat. Sicut enim prius in dubium nullatenus vocatur, ita contra posterius & à S. literis & Augustini operibus varia possent citari testimonia, si id jam primario ageretur, & non alia testarentur ex Augustino ventilanda, quæ simul hanc rem conficere possent.

Ad secundum namque testimonium Augustini est veniendum, quod loco solutionis ad secundam objectionem contra usum Idiomatis peregrini in re Sacra & Biblica ex Oraculo Prophetico-Evangelico desumptam Bellarminus in medium produxit, cuius iterum sensus ut eo melior pateat, breviter occasio indicari debet, quæ Augustinum ad talia scribendum impulit. Tractavit ibi Doctor augustus celebratissimum tum temporis in Ecclesia controversiam de Anabaptismo, quem Cyprianus antehac cum Africanis quibusdam in Synodo Carthagenensi Episcopis defendit, ut Baptismum à Hæreticis administratum omnimodæ nullitatis argueret, omnemque ei adimeret valorem, argumentis non omnibus unius ejusdemque æstimmii, quibusdam solutu non ita, ut primum videbantur, facilibus, aliis autem non ita efficacibus. Inter alia illud quoque examinandum adsumsit, quod quidam Sedatus à Tuburbo, illius Provinciæ Episcopus, in dicta Synodo adtulit: *In quantum aqua Sacerdotis prece sanctificata in Ecclesia abluit delicta, in tantum heretico sermone velut cancro infecta cumulat peccata. Quare omnibus, pacificis quidem, viribus nitendum est, ne quis errore heretico infectus & tinctus singulare & verum Baptisma detrahet accipere, quo quisquis non fuerit baptizatus, à Regno Cælorum fiet alienus.* Huic objectioni ut respondeat Augustinus, non unas profert instantias, inter quas ea etiam legitur, quam Bellarminus adduxit, exque ea se propositam posse objectionem solvere existimavit. Augustini verba hæc sunt: *Multi irruunt in preces, non solum ab imperitiis loquacibus, sed ab hereticis etiam compositas, & per ignorantia simpliciter eas discernere non valentes, utuntur eis, arbitrantes, quod bonæ sint; nec tamen, quod in eis per verum est, illa evacuat, quæ ibi sunt recta, sed ab eis potius evacuat.* Num Augustinus objectioni ex asse fecerit satis, disputandi locus jam non est. Illud tantum pro instituti ratione nunc queritur, an ex his Augustini Verbis id sequatur, quod Bellarminus sequi putat, nimirum, *preces in quibus etiam aliquid heretici admixtum est, fructu non carere, quando simpliciter dicuntur ab eo, qui nescit, quid dicat, & putat se bene dicere, cum plerumque precis vitium superet precantis affectus, & Deus non tam respiciat, quid dicamus, quam quid dicere cupiamus. Proinde, si preces non intellectæ & male non sint infructuosæ, quando dicantur bonâ fide, multo magis preces optimas ab Ecclesiâ institutas, etiam si non intelligantur, profuturas.* Non sequi, certum est, si utriusque disparitas attendatur.

Quæ enim, quælo, est consequentia? preces non in totum intellectæ & ex parte aliqua malæ, quando bona dicuntur fide, non sunt infructuosæ, videlicet, Deo orantis animum simplicem per gratiam singularem non respiciente; ergo preces planè non intellectæ, oratore non indubio, bonæ sint an malæ? proderunt, & ab Ecclesia preces Idiomate peregrino possunt imò debent præscribi. Ergo non melius erit, ex doctrina Pauli, ad Ecclesiæ ædificationem, orationes publicas, quæ audiente populo dicuntur, dici lingua Clericis & populo communi, ut post Augustinum, cujus autoritas hic omnem implet paginam, Cæteranum quoque, Cassandrum, Esthium ingenue id agnoscentes paulò ante vidimus. Ibi quidem intercedit oratoris simplicitas, bonum à malo, quod precibus immiscetur, accuratius discernere non valentis, cui id Divinitus non imputari ab Augustino piè creditur; hic verò illaudabilis & pertinax temeritas eorum, qui nomine fictitio Ecclesiæ, per linguam in precibus & omni cultu Divino peregrinitatem, simpliciorum devotionem non parum impediunt, & quantum in se est, hæc ratione eos omni ferè solatio nefariè privant, gravem de eo rationem Deo tempore debito reddituri.

Tertium adhuc superest Augustini testimonium, quo Bellarminus propositam ex oraculo Prophetico-Evangelico objectionem penitus dissolvere est conatus, prætendens, in eo ex mente Augustini non de Oratione & Læctione agi, sed de iis, qui ore profitentur pietatem, dicantque se Deum diligere, & tamen factis contrarium agant. Sed ipse Bellarminus prævidit, miserum esse hoc effugium; inde quasi seipsum corrigens, hæc notanter subjunxit: *Si tamen quis velit ea verba ad orationem referre, is dicere debet, reprehendi eos, qui quamlibet nota sibi lingua orantes non attendunt, quid dicant, sed animo ad alia vagantur negotia.* Ego id insuper addo, si hi & ex debito quidem reprehenduntur, qui in precibus, quas optimè intelligunt & intelligere possunt, nullam omnino animi circumvagantis attentionem curant, ore tantum verba facientes ad Deum inutilia,

contra

Vid. oper.
Cypri. pag.
m. 361.
Edit. Pa.
mel.

adv. hæret.
lib. I. c. 13
pag. m. 37.

contra mentem Ecclesiæ, hanc vel illam orationis formulam in publico præscribentis; quanto magis reprehensione digni sunt illi, qui ut dixi nomine fictitio Ecclesiæ peregrina Simplicibus in Cultu publico præscribunt verba, ut quid dicant vel à Deo in precibus rogent, ipsi planè nesciant, & quod ad præsens Institutum præprimis pertinet, iisdem simplicioribus & linguarum Ebrææ, Græcæ & Latinæ ignaris S. Scripturam in Idiomatico Vernaculo subtrahunt, ne exinde Voluntatem Patris tam liberaliter & ingenue revelatam agnoscere possint, causis certè non ita prægnantibus, ut Matrem Ecclesiam, quæ hoc nomine superbit, ab infido & invidio novercatu liberare & defendere possint. Inter alios, ut hoc obiter & ad pendicis loco adhuc addam, ante hoc seculum scripsit Alphonfus à Castro, *Fatemur, Sacros olim libros in linguam vulgarem fuisse translatos, nec tamen idè simile fieri expedit; cur verò & ob quam rem? quoniam Experientiâ docente didicimus, hæc de causa plures Idiotas fuisse lapsos in multos errores execrandos.* An ergò, mi Alphonse, olim, quando, teste *Theodoro*, S. Scriptura in omnibus linguis fuit lecta, nullus ab hæreticis fuit metus; vel, an quicumque eam in Vernacula legerunt, continuò facti sunt hæretici? Oportet ergò & nobilissimos Berrihoenses factos esse hæreticos, dum legendo eam privatè Pauli Conciones cum citatis ab eo testimoniis de Messia Prophetis diligenter contulerunt, eoque ipso in Evangelica Veritate confirmati fuerunt. Oportet Christum quoque viam ad hæresin docuisse, Judæos tam Laicos quam doctores ad Scripturæ S. scrutinium manu quasi ducendo, ut de eo tanquam Messia indubii fierent. Oportet Augustinum fuisse hæresiarcham, quando auditores suos non solum in publico Verbum Dei audire, sed & domi legere illud & relegere voluit. Posito autem, fuisse sub initium reformationis Evangelicæ, ante hoc Sesquiseculum Lutheri Divinitus animati opera peractæ, visum iis consultum, qui in antiquis (et si non antiquissimis) & tritis per aliquot Secula viis constanter manere decreverunt, ut pro *ratione Status* Lectio Bibliorum promiscua interdiceretur, cujus subsidio restauratam religionem tanta sumere in Annos & dies incrementa fuit observatum, quod interdictum hodiè etiam adhuc, imò nunquam non quam-maximè necessarium esse rigidiores defendunt, nominatim Author Gallus *Sanctuarii profanis oclusi*, sive Tractatus de S. Bibliorum prohibitione in lingua vulgari & vernacula, ante Annos non ita multos Idiomatico primùm vernaculo, post latino in Germania publicati; & inter plures alios *Caramuel*, simile illud de pugione in manu pusionis iteratò orbi Catholico obrudens, quibus alias & alibi obviam fuit itum; nihilo tamen minus ostensum quoque est, esse alios hodiè melius ex parte illa & mitius sentientes, nominatim editores operis Bibliici *heptagloti*, de rigore illo non parum remittentes, adque Augustini sententiam de privata etiam Bibliorum lectione & diligenti collatione non obscure inclinantes, quibus non ita pridem accesserunt Authores eruditissimi in Gallia *Ephemeridum*, in suo de nova Novi Testamenti Versione in linguam Gallicam Judicio hæc inter alia observantes:

Tom. II.
pag. 189.

Vii imprudentia est, in principio magnorum morborum fortia præscribere medicamenta; sed Sapientia Medici potius est conveniens, ut ordinet eorum temporis, quando malum jam est in decremento, & natura id jamjam suppressit. Hinc etiam est, cur in inordinatis illis confusisque temporibus (de tempore reformationis loquitur) non unicuique sine discrimine Lectiorem Novi Testamenti (& Sacræ in universum Scripturæ) concesserit Ecclesia. Iam verò cum morbi violentia deserbuit, & Deus superare Ecclesiam fecit inimicos suos, tam sollicitè amplius ea de re haud cavet, sed offeri potius ipsa infantibus suis libros illos sanctos, quos olim ipsis prohibuit. Et ne hæc folis scripta videantur Gallis, *Volusus* nuper eandem Ecclesiæ mentem Germanis quoque propitiam commendavit, post Versiones Bibliorum Vernaculas *Dietenbergii & Nembergii* ultimam à moderno Electore Mo-

in Auro.
rà, pag. 53.

guntino procuratam sistens, de qua verò ut & cæteris quid sentiendum, iterum præter Instituti est rationem.